

## ASiantuntijalausunto

29.10.2020

Eduskunta

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto

**Asia**

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

**Viite**

HE 146/2020 vp

Kansalaisopistojen liitto kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä vuoden 2021 talousarvioon liittyvistä ajankohtaisista teemoista ja haasteista.

### **Tilannekuva koronaepidemian vaikutuksista toiminnassa sekä resurssien riittävydestä**

Hankalasta koronatilanteesta huolimatta on hienoa, että kansalaisopistotoiminnalla on edelleen suurta kysyntää eri puolilla maata. Verkkokurssien ja -koulutuksen räjähdysmäisen nousun myötä myös uudet opiskelijat ovat löytäneet tiensä kansalaisopistoihin (esim. Espoon työväenopistossa alle 29-vuotiaiden uusien osallistujien määrä nousi lähes 15 % vuoteen 2019 verrattuna). Monissa kunnissa kansalaisopistot ovat kirjastojen tavoin toimintaa, joka pyritään pitämään avoinna mahdollisimman pitkään – toki turvaohjeita huolellisesti noudattaen. On tärkeää, että opistojen yhteiskunnallinen merkitys osaamisen kehittäjänä ja jatkuvan oppimisen mahdollistajana tunnustetaan ja tunnustetaan niin valtakunnallisella kuin paikallisellakin tasolla.

Kansalaisopistotoiminnalle on kysyntää ja selkeä tehtävä myös tulevaisuudessa. Suomessa on alueita, joissa ikääntyvän väestön määrä kasvaa voimakkaasti samalla kun lasten ja nuorten määrä laskee (vrt. Sitran Mille väestölle -selvitys). Tämä on sinänsä huono trendi, mutta joustavina toimijoina kansalaisopistot voivat käyttää resursseja entistä enemmän myös seniori-ikäisiin ja heidän hyvinvointinsa ylläpitämiseen ja edistämiseen.

Vuoden 2020 aikana opistojen pieni vakituinen henkilöstö on kuormittunut valtavasti (2000-luvun alkupuolen tutkimuksista ilmenee, että kansalaisopistoissa on keskimäärin 3,4 vakituista työntekijää, mutta määrät vaihtelevat luonnollisesti merkittävästi eri opistojen välillä). Opistoissa ei ole paljon ihmisiä, joille tehtäviä ja vastuuta asioiden ja tilanteiden järjestelyistä poikkeavissa oloissa voidaan jakaa. Kansalaisopistot kaipaavat siis lisäresursseja hallinnon, suunnittelun ja kehittämisen tehtäviin. Voimassa olevan rahoitusmallin mukaisesti valtionosuudet käytetään opetukseen. Opistojen toiminta ei pyöri eikä toiminta kehity ilman riittävää hallintoa ja suunnitelmallista kehittämistä.

Kun kuntien taloudelliset resurssit ovat tiukoilla, opistoista vähennetään helposti ennestään pientä vakituisten henkilöstön osuutta, millä puolestaan on selkeitä heijastusvaikutuksia tulevaisuuden kansalaisopistoihin ja niiden toimintamahdollisuuksiin. Kansalaisopisto on myös monilla alueilla merkittävä työllistäjä. Koska tunteja ja kursseja vähennetään, se näkyy myös tuntiopettajien työmahdollisuuksien vähenemisenä ja heijastuu täten suoraan kuntien työllisyys tilanteisiin.

Kuntatalouden tilanne on tällä hetkellä siis huolestuttava. Osassa kunnista on tehty opistojen budjetteihin reippaita heikennyksiä ensi vuodelle. Koronatilanteen takia kurssien osallistujamääriä on myös pienennetty – jossakin jopa puolitettu – mikä on johtanut osallistujien ja kurssimaksutulojen voimakkaaseen vähentymiseen. Jonoissa on kuitenkin tietyillä paikkakunnilla ihmisiä yli tuplasti vuoteen 2019 verrattuna, kun kaikkia halukkaita ei voida ottaa mukaan kursseille.

Monien kuntien sivukyliltä joudutaan lopettamaan kursseja ja ryhmiä toiminnan keskittyessä kunnan keskustaajamien alueille. Mikäli ryhmiä joudutaan pienentämään myös keväällä 2021, pienenevät opistojen tulot edelleen rajusti. Osassa opistoista joudutaan osa-aikaistamaan tai pahimmassa tapauksessa irtisanomaan päätoimista opetushenkilöstöä, koska yhä useampi kurssi ei käynnisty. Mahdollinen uudelleen laajempaan etäopetukseen siirtyminen tulisi entisestään karsimaan opiskelijoita, koska osa ikäihmisistä vierastaa etäopetusta. Ikäihmiset kaipaavat sosiaalisia kontakteja, jotka toteutuvat lähiopetuksessa.

Toisaalta kuntatalouden ahdinko on tuottanut myös sitä, että kunnista on huomattavasti aikaisempaa enemmän toivottu yhteistyötä kansalaisopiston kanssa muun muassa kuntouttavan työtoiminnan ja työttömille tarkoitettujen kurssien järjestämisessä. Kaikki yhteistyö ja etenkin haastavien ryhmien kurssille mukaan saaminen vaativat kuitenkin henkilöresursseja eli niitä henkilöitä, jotka käytännössä näitä yhteistyökuvioita järjestelivät. Nyt kaivataan siis työvoimaa tulevaisuustyöhön: uuden ja uudistuvan koulutustoiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun sekä nimenomaan myös strategiseen, laajakatseiseen pitkän tähtäimen suunnitteluun, verkostojen rakentamiseen ja opistojen vahvasta ja vahvistuvasta toiminnasta viestimiseen.

Paluuta vanhaan normaaliin ei kannata tavoitella. Siksi kansalaisopistoissa mietitään uusia toimintatapoja. On tosissaan pohdittava, mitä opetuksen taustalla tehdään, jotta opetukselle on asiakkaita: että se ui oikeisiin osoitteisiin, oikeanlaisia reittejä, oikeilla tavoilla toteutettuna ja oikeaan aikaan. Strateginen suunnittelu täytyy tehdä edellä mainitun, osittain uuden ajattelun pohjalta. Tämä ajattelu saattaa jatkossa vaatia myös kansalaisopistoille suunnatun rahoituksen periaatteiden laajempaa tarkastelua ja uudistamista.

Talousarviovuoteen 2021 valmistauduttaessa kansalaisopistokentällä täytyy kehittää erityisesti verkko-opetuksen laatua ja määrää, sidosyksikkökoulutuksia, työllisyyden edistämisen kuntakokeiluissa eri puolilla maata mukana olemista, digihankkeiden ja digiopastuksen verkoston toiminnan jatkamista sekä muita yhteistyöverkostoja. Opistoilla on paljon haasteita ja tuntematonta edessä, mutta myös paljon mahdollisuuksia ja uusia avauksia tiedossa. Koulutuspoliittinen selonteko tulee omalta osaltaan myös viitoittamaan kansalaisopistotoiminnan kehittämistä tulevien vuosien aikana.

### **Jatkuva oppiminen/osaamisen kehittäminen tarvitsee strategista rahoitusta**

Työn murros ja digitalisaatio muuttavat eniten matalamman koulutustason töitä, jolloin uudet osaamistarpeet korostuvat erityisesti siinä ryhmässä, joka ei tällä hetkellä osallistu aikuiskoulutukseen. Vapaa sivistystyö tarjoaa matalan kynnyksen oppimisen paikkoja ja palvelumuotoilua kohdennusta juuri tälle vaikeasti työllistyvälle kohderyhmälle, joka tarvitsee perus- ja digitaitojen päivittämistä, oppimaan oppimista ja konseptoituja osaamiskokonaisuuksia ja moduuleja.

Vuodeksi 2020 vapaalle sivistystyölle kohdennettu jatkuvan oppimisen 7,5 miljoonan euron rahoitus on poistettu vuoden 2021 talousarvioesityksestä. Perustaitojen vahvistaminen osana vapaan sivistystyön toimintaa on jatkossakin erittäin tarpeellista heikot perustaidot omaaville

sekä työelämässä että arjessa toimimisen edellytysten parantamiseksi. Vapaan sivistystyön rahoitustarve tulisi siis sisällyttää jatkuvan oppimisen tulevaisuusinvestointirahoitukseen.

### **Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen volyymin mahdollisesta kasvattamisesta**

Koulutuksen kansallinen arviointikeskus Karvi julkaisi vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen kahden vuoden pilottivaiheen arvioinnin ”Maahanmuuttajien koulutuspolut” elokuussa 2020 (<https://karvi.fi/vapaa-sivistystyo/maahanmuuttajien-koulutuspolut/>). Arvioinnissa, johon osallistuivat niin maahanmuuttajien opettajat kuin koulutuksen järjestäjien edustajatkin, nostetaan esille tärkeitä tuloksia ja suosituksia koulutuksen ja sen rahoituksen kehittämiseksi (<https://karvi.fi/ammattillinen-koulutus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/maahanmuuttajien-koulutuspolut/>).

Nyt tärkeää on kehittää lukutaitokoulutuksesta mahdollisimman hyvin toimiva ja sille asetettuihin tavoitteisiin vastaava koulutusmalli, jossa Karvin suositukset on otettu huomioon. Kehittämistyön myötä myös volyymeja tulisi lisätä todellisen tarpeen mukaisiksi. Täten lukutaitokoulutus palvelisi parhaiten myös kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeita käsittelevän selonteon täytäntöönpanoa.

SANNASIRKKU AUTIO  
Sannasirkku Autio  
Puheenjohtaja

JAANA NUOTTANEN  
Jaana Nuottanen  
Toiminnanjohtaja